

Barnets väg genom barnahus – en barnahuslogg

Innehållsförteckning

1 Bakgrund	3
1.2 Barnahus – för barnets bästa	3
1.3 Rapportens syfte, frågeställningar och tillvägagångssätt	4
1.4 Barnets delaktighet – en utmaning för vuxna	5
2 Barnets delaktighet och information i barnahus	6
2.1 Barnets rätt till delaktighet	6
2.2 Barnets rätt till delaktighet och information i barnahus	7
2.3 Rätten till delaktighet – en ambivalent princip	7
2.4 Information till barn i barnahus - ett delat ansvar	8
2.5 Särskilt utmanande situationer	8
3 Barnets perspektiv – en intervjustudie	9
3.1 Syfte och tillvägagångssätt	9
3.1.1 Undersökningsgrupp	9
3.1.2 Intervjuer	9
3.2 Delaktighet ökar genom kunskap, kontroll och gemenskap	10
3.2.1 Delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap	10
Kunskap	11
Kontroll	11
Gemenskap	12
3.2.2 Avslöjande	12
Kunskap	13
Kontroll	13
Gemenskap	14
3.2.2 Giltiggörande	15
3.2.3 Viktimisering	16
4 Myndigheternas praktik – en aktstudie	18
4.1 Typiska åtgärder, insatser och beslut	18
4.2 Brukaranpassad dokumentation?	19
4.3 Ett system som är tillgängligt för barn?	20
5 Analys och förslag	21
5.1 Barnets rätt till delaktighet och information	22
5.2 Barnens perspektiv på delaktighet	22
5.3 Myndigheternas praktik	22
5.4 Slutsats från de tre delstudierna	23
5.4.1 Barnets bästa	23
5.4.2 Gemensamt och överlappande ansvar	24
5.4.3 Behovet av information kvarstår över tid	24
5.4.4 Delaktighet som ett led i barnets rehabilitering	25
5.4.5 Vem ska föra barnahusloggen?	25
5.4.6 Utmaningar och begränsningar	26
5.5 En dokumentationsmall och en barnahuslogg	26
5.5.1 Förslag på uppgifter till barnahusloggen	26
5.5.2 Barnahuslogg – exempel 1	28
5.5.3 Barnahuslogg – exempel 2	30
6 Slutord	32

1. Bakgrund

Från januari 2020 gäller FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som svensk lag. Barn som misstänks vara utsatta för brott är en särskilt utsatt grupp. När barn utsätts för brott i den egna familjen ställer det extra höga krav på samhället och det blir särskilt viktigt med kompetens och rutiner hos inblandade myndigheter. I samband med lagändringen finns alla skäl att se över och stärka rutiner och arbets-sätt för målgruppen. En kärna i verksamheten på barnahus är att sätta barnets bästa i fokus och att barnet informeras om åtgärder som berör honom eller henne samt ges tillfälle att uttrycka sin uppfattning och sina åsikter.

Utvecklingsprojektet Barnets väg genom barnahus syftar till att utveckla en modell för dokumentation av och information om de åtgärder, insatser och beslut barnet får i barnahus. Studien har initierats av Stockholms stad och Region Stockholm som tillsammans stått för den större delen av finansieringen. Forskningen har genomförts av Juridiska institutionen vid Stockholms universitet som också har stått för en del av finansieringen. Tanken bakom projektet har varit att bidra till utvecklingen av verksamheten i barnahus, oavsett geografiskt läge. Den barnahuslogg som presenteras i studien är alltså inte utarbetad med specifik tanke på verksamheten i Barnahus Stockholm. Rapportens delstudier är inte heller en utvärdering av verksamheten i Barnahus Stockholm.

Detta är en kortversion av boken *Delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap. Barnets väg genom barnahus*¹.

1.2 Barnahus – för barnets bästa

FN:s barnrättskommitté beskriver barns rätt till skydd mot våld och sexuella övergrepp (BK art. 19 och 34) som ett utflöde av principen om barnets bästa (BK art. 3). Som en följd av dessa rättigheter ska utredningar av våld och övergrepp genomföras av kvalificerade professionella. Även barnets rätt till rehabilitering när barn har upplevt våld (BK art. 39) kan ses som ett utflöde av principen om barnets bästa. Barnanpassade utredningsförfaranden ska således, utöver att utreda brottet, bidra till att barnet får skydd och stöd. Centralt för barnets rehabilitering är också att barnet inte utsätts för ytterligare skada genom utredningen. För att kunna utreda brott och tillgodose barnets behov av skydd och stöd måste barnet ges tillfälle att komma till tals och de som fattar beslut måste beakta barnets åsikter (BK art. 12)². Sammantaget kan barnets rätt när barnet varit utsatt för våld och övergrepp beskrivas som att barnet har rätt till rehabilitering och att myndighetskontakterna ska göra att det blir bättre för barnet³. Utredning av brottet, skydd, stöd och behandling är en del av vägen till rehabilitering.

¹ Landberg, Å., Kaldal, A. & Eriksson, M. (2020). *Delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap. Barnets väg genom barnahus*. Studentlitteratur.

² Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 8 Barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning och nr 13 Barnets rätt till skydd från alla former av våld.

³ Kaldal, A. & Svedin C. G. (2015). *Children's Houses – Barnahus: Today and in the Future in Child-friendly Justice*, Mahmoudi, S. m.fl., *A Quarter of a Century of the UN Convention on the Rights of the Child*, Brill Nijhoff.

Inrättande av barnahus kan därför ses som ett sätt att uppfylla barnkonventionens krav på barnets bästa när barn utsätts för våld och övergrepp. Av de nationella riktlinjerna för de svenska barnahusen framgår också att: Barnets bästa ska vara i fokus under processen, barnet ska vara informerat om åtgärder som berör honom eller henne samt ges tillfälle att uttrycka sin uppfattning och åsikter⁴.

1.3 Rapportens syfte, frågeställningar och tillvägagångssätt

Med utgångspunkt från principen om barnets bästa och barnets rätt till rehabilitering och skydd mot reviktisering såväl som barnets rätt till delaktighet är rapportens syfte att utarbeta ett system för information till barn som är föremål för en brottsutredning i barnahus, en så kallad barnahuslogg. Barnahusloggen kan bidra till att stärka barns rätt till delaktighet i barnahus och därigenom också förutsättningarna att sätta barnet bästa i fokus.

Barnahusloggen kan användas som en checklista av de vuxna som har ansvar för att löpande informera barnet om händelserna i barnahus. Den kan även användas som ett dokumentationssystem som möjliggör för ett barn som besökt barnahus att vända sig dit och i efterhand få information om åtgärder, insatser och beslut som barnet har varit föremål i samband med kontakten med barnahus. En systematisk dokumentation av utredningsåtgärder, insatser och beslut avseende varje enskilt barn skapar också ett underlag för det lokala barnahuset att kunna utvärdera och planera den egna verksamheten såväl som för ett nationellt kvalitets- och utvärderingsarbete.

Som underlag för utformandet av en barnahuslogg undersöks vilka rättsliga aspekter som aktualiseras när barn ska göras delaktiga i barnahus, barns behov av och önskemål om information samt vilka åtgärder, insatser och beslut som barn är aktuella för brottsutredning på barnahus. De tre delstudierna, som presenteras närmare i kapitlen 2–4, ligger till grund för vår analys där vi diskuterar hur ett system för information till barn som är föremål för en brottsutredning i barnahus kan utformas (kap. 5), en så kallad barnahuslogg.

De tre delstudierna är:

- 1) Rättsliga aspekter avseende barns delaktighet i barnahus. Den nationella och internationella lagstiftning och riktlinjer som gäller för barns rätt till delaktighet och rätt till information när barn är misstänkt utsatta för brott samt verksamheten i barnahus.
- 2) Barn och ungas egna perspektiv på att vara delaktig i de myndighetskontakter som aktualiseras när barnet varit utsatt för vålds- eller sexualbrott och vilka behov och önskemål de har av information.
- 3) Verksamheten i barnahus, de åtgärder, insatser och beslut som respektive myndighet vidtar inom ramen för sitt ansvarsområde avseende barn i barnahus, samt hur detta dokumenterats.

Delstudie ett, Rättsliga aspekter avseende barns delaktighet i barnahus, är en undersökning av de regelverk som reglerar barns delaktighet och rätt till information i barnahus. Delstudie två, Barn och ungas egna perspektiv är en intervjustudie där barn och unga som varit föremål för en brottsutredning intervjuas. Delstudie tre, Verksamheten i barnahus är en aktstudie där polisens, socialtjänstens och BUP:s journaler undersöks. Dessa tre delstudier ligger sedan till grund för en triangulering i bemärkelsens att barnets rätt till delaktighet och information analyseras med hjälp av de tre källorna; regleringen, intervjuerna, och aktstudien. Denna triangulering beskrivs och genomförs i kap. 5, där även barnahusloggen presenteras.

1.4 Barnets delaktighet – en utmaning för vuxna

Utgångspunkten för vår studie är att barn har en rätt att vara delaktiga i beslut som rör dem själva. Den samhällsvetenskapliga forskningen har emellertid visat att barns rätt till delaktighet i praktiken är en komplex och ambivalent princip som innefattar en spänning mellan två skilda perspektiv på barn, omsorgsperspektivet och delaktighetsperspektivet⁵.

Omsorgsperspektivet utgår från att barn befinner sig i utveckling och saknar mycket av vuxnas kunskap, erfarenheter och förmågor. De är sårbara och beroende av vuxna som skyddar dem och tar ansvar för att deras behov tillgodoses. Delaktighetsperspektivet utgår från att barn är aktörer med kompetens att uppfatta och tolka omvärlden, de kan fatta egna beslut och agera utifrån dem. Omsorgsperspektivet och delaktighetsperspektivet konkurrerar ibland med varandra och kan få betydelse för hur barns rätt till delaktighet tillämpas.

Det perspektiv på barn som vuxna intar kan påverka hur delaktigt barnet tillåts att vara och vilken nivå av deltagande som blir möjlig. Barns delaktighet kan beskrivas i olika nivåer. Delaktighet kan vara skenbar, då används barns röster enbart som dekoration eller symboler, utan att barnen är reellt delaktiga. Reell delaktighet handlar om att få information, att bli tillfrågad, att fatta beslut och att få ta initiativ.

Omsorgsperspektivet och delaktighetsperspektivet är möjliga att förena i synen på våldsutsatta barns delaktighet. Delaktighet bidrar till att ge barn en känsla av sammanhang genom att de får berätta om och dela sina upplevelser, få dem giltiggjorda och göra dem begripliga. Det innebär att delaktighet för våldsutsatta barn kan motiveras utifrån såväl omsorgsperspektivet som delaktighetsperspektivet.

⁵ Eriksson, M. & Näsman, E. (2008). Participation in family law proceedings for children whose father is violent to their mother, *Childhood*, 15 (2), 259-275; Lee, N. (1999). The Challenge of Childhood. Distribution of Childhood's Ambiguity in Adult Institutions. *Childhood* 6 (4): 455-474; Neale, B. (2002). Dialogues with Children. Children, Divorce and Citizenship. *Childhood* 9 (4): 445-475.

2. Barnets delaktighet och information i barnahus

2.1 Barnets rätt till delaktighet

Artikel 12 är en av barnkonventionens grundprinciper. Artikeln betonar barnets rätt till delaktighet genom att alla barn, oavsett ålder, ges en rätt att uttrycka sin vilja och uppfattning. Artikeln ålägger också de vuxna som fattar beslut som rör barn ett ansvar att beakta barnets åsikt. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad. Artikel 12 ger tydligt uttryck för barnkonventionens budskap att barn är individuella rättighetsbärare och att deras åsikt alltid måste utredas och beaktas. Den uttrycker också att barns medbestämmanderätt kan variera beroende på barnets ålder och mognad. En del av barnets rätt till delaktighet är rätten till information. Rätten till delaktighet förutsätter att barnet informeras om sin rätt att delta och de eventuella beslut som ska fattas, samt konsekvenserna av dessa. Detta är en förutsättning för att barnet ska kunna bilda sig en välgrundad uppfattning¹.

Det barnrättsliga perspektivet utgår från varje barns rätt att komma till tals. Rätten gäller för utsatta barn såväl som för barn som växer upp under trygga förhållanden. Rätten att komma till tals gäller således alla barn i samtliga beslut som rör ett barn. Denna generella rättighet ska emellertid anpassas utifrån det enskilda barnet och den specifika livssituationen för att kunna utgå från barnets bästa. Varje våldsutsatt barn är unikt, men det kan också finnas generella villkor för gruppen som sådan.

Rätten till information och delaktighet ska således realiseras med utgångspunkt från det som är bäst för det aktuella barnet. Denna bedömning är inte alltid enkel men åligger den myndighet som har ansvar för barnet i den aktuella situationen. För barnet tillräcklig information från något annan myndighet eller vuxen, till exempel från barnets vårdnadshavare eller en särskild företrädare, kan det vara tillräckligt. Den ansvariga myndigheten måste dock försäkra sig om att barnet fått information och att barnets åsikt beaktats i beslutet. Rätten till information beskrivs också i de nationella riktlinjerna för verksamheten i barnahus som en del av rätten att komma till tals².

¹ Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12, Barnets rätt att bli hörd

² Delredovisning av regeringsuppdrag avseende gemensamma nationella riktlinjer kring barn som misstänks vara utsatta för brott och kriterier för landets Barnahus. POA-428-6538/08. Rikspolisstyrelsen, 2009.

2.2. Barnets rätt till delaktighet och information i barnahus

Som framkommit ovan i avsnitt 1.2. är barns rätt till delaktighet central när barn är misstänkt utsatta för brott. Det handlar både om möjligheten att utreda brottet och om att barnets rätt till rehabilitering genom skydd och stöd tillgodoses³.

Idag finns inga nationella riktlinjer för hur barns delaktighet i barnahus ska realiseras. Varje verksamhet ställs därför inför att bedöma vem som ska informera barnet samt när, hur och vilken information barnet ska ha. Forskning har visat att det finns stora variationer bland de svenska barnahusen gällande hur barn informeras om insatser, åtgärder och beslut. Det finns inte heller något gemensamt dokumentationssystem för de samverkande myndigheterna i barnahus. Det innebär att ett barn som i efterhand vill ta del av utredningsåtgärder, insatser och behandling som barnet erhållit på barnahus, måste vända sig till varje enskild myndighet för att få information om de åtgärder och insatser som just den myndigheten har genomfört och haft ansvar för.

Tidigare forskning har visat brister i de aktuella myndigheternas dokumentation när ett barn samtidigt varit föremål för utredningar eller insatser hos en annan myndighet. Det innebär att även om barnet skulle känna till att det varit föremål för utredning eller insatser hos polis, socialtjänst eller hälso- och sjukvård och vänder sig till en myndighet finns det ingen garanti för att barnet även får information om att det varit föremål för andra myndighetsåtgärder eller insatser. Det finns inte heller någon dokumentations- och utvärderingsmodell för den svenska barnahusverksamheten. Det innebär att en systematisk utvärdering och uppföljning av barnahusverksamheter i dagsläget inte är möjligt.

Barnets möjlighet att i efterhand få information kräver att det går att följa vad som hänt ett enskilt barn på barnahus (så kallad back-tracking), en funktion som saknas i de svenska barnahusen. Att denna funktion saknas och att det därför inte är möjligt för ett barn att vända sig till ett barnahus och få information har påtalats i flera svenska utvärderingar av de svenska barnahusen.

2.3 Rätten till delaktighet – en ambivalent princip

Även om barnets rätt att delta i beslut som rör dem själva kommer till uttryck på flera håll i lagen är rätten till delaktighet en rättslig princip som präglas av ambivalens. På flera håll betonas i svensk lag barnets rätt att uttrycka sin åsikt och vikten av barnets perspektiv. Å andra sidan understryks också vikten av att barnet ska skyddas från att delta i en rättsprocess. Önskan att skydda barn från att behöva delta i en rättsprocess kommer bland annat till uttryck genom att barn under 18 år som huvudregel inte har rätt att företräda sig själva i en domstolsprocess. Istället är det barnets vårdnadshavare som för barnets talan och fattar beslut i barnets namn. Det finns undantag, och när barnet är misstänkt utsatt för brott från en närstående kan en särskild företrädare för barnet utses. Denna person träder då i vårdnadshavarens ställe i det som rör förundersökningen. Även om samma tydliga begränsning inte gäller när barn är föremål för insatser, åtgärder och beslut från en myndighet, är utgångspunkten i svensk rätt att det är barnets vårdnadshavare som företräder barnet och fattar beslut i barnets namn. Ju äldre barnet är desto större inflytande ska barnet dock ges. Det följer av både föräldrabalken och barnkonventionen.

2.4 Information till barn i barnahus – ett delat ansvar

Samtliga myndigheter som möter barn i barnahus har ett ansvar för barnets rätt till delaktighet och information beträffande insatser, åtgärder eller beslut som myndigheten ansvarar för. För socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens del uttrycks det explicit i bland annat socialtjänstlagen respektive patientlagen, men även för rättsväsendets del gäller detta ansvar. Inte minst följer det av barnkonventionens artikel 12. Vårdnadshavarens ansvar för barnet medför emellertid en stark rätt att besluta i frågor som rör barnets personliga angelägenheter och barnets delaktighet kan därför komma att begränsas när en vårdnadshavare inte medverkar till att barnet informeras och görs delaktigt. I dessa situationer är det ytterst myndigheten som ansvarar för att bedöma i vilken utsträckning och på vilket sätt barnets rätt till information och delaktighet ska säkerställas.

Samverkan som är barnahusens kärnverksamhet, innebär att ansvaret att informera barnet delas av flera. Det som är barnahusverksamhetens styrka kan också försvåra. Det gäller inte minst när verksamheternas ansvarsområden överlappar varandra eller det är oklart vilken myndighet som är ansvarig. Eftersom styrkan i barnahus är just den nära samverkan mellan myndigheterna är det viktigt att uppmärksamma de situationer som kräver särskild koordinering. Exempel på det är information till barnet när barnet ska hem efter ett förhör, om en förundersökning läggs ned, när det väcks åtal och när dom meddelas.

Om koordinationen inte fungerar kan konsekvensen bli att barn som kommer till barnahus riskerar att inte få rätten till information och delaktighet tillgodosedd i de fall där barnets förälder inte följer med barnet eller av andra skäl inte kan ge barnet information.

2.5 Särskilt utmanande situationer

Av utvärderingar som gjorts av verksamheten i barnahus har det framkommit att det är några situationer som är särskilt utmanande när det rör barns rätt till information⁴. En sådan är när vårdnadshavarens intressen inte sammanfaller med barnets (eller när vårdnadshavarens omsorgsförmåga är nedsatt) och barnet inte har nått tillräcklig beslutsomognad för att självständigt fatta ett beslut. Saknas tillräckligt underlag för att bedöma beslutsomognaden blir situationen än svårare. En annan situation som är en utmaning är när den information som barnet får kan komma att påverka barnets motivation att delta i en brottsutredning negativt. Det kan till exempel handla om vem som kan komma att se förhöret eller rätten att inte vittna mot en närstående.

Det är tydligt att det finns barn som inte får den information som de har rätt till när de kommer i kontakt med barnahus. Det handlar främst om de barn vars vårdnadshavare är misstänkta för brott. En slutsats är att avsaknaden av gemensamma riktlinjer för de svenska barnahusen bidrar till att barns delaktighet inte rutinmässigt säkerställs, utan riskerar att bli avhängigt rutinerna i det enskilda barnhuset eller den enskilde myndighetsrepresentanten.

3. Barnets perspektiv – en intervjustudie

3.1 Syfte och tillvägagångssätt

För myndigheterna som samverkar i barnahus är startskottet för processerna en anmälan, antingen till polis eller till socialtjänst. Myndighetsprocesserna löper ofta delvis parallellt, med mer eller mindre samverkan mellan de olika professionella. Det är inte helt klart när vägen genom barnhus startar eller avslutas. Är det när myndigheterna påbörjar och avslutar sin samverkan, eller när en av myndigheterna börjar eller avslutar sin process? Vi har velat undersöka hur vägen genom barnahus ser ut ur barnets perspektiv.

Syftet med intervjustudien är att med barnens egna perspektiv på att vara delaktig i en brottsutredning undersöka vilka behov och önskemål de har av information. Resultatet från intervjuerna redovisas genom en sammanfattande beskrivning och exemplifieras med citat. Det innebär att vissa resultat inte redovisas genom exempel och att en del exempel får åskådliggöra det som flera barn har berättat.

3.1.1 Undersökningsgrupp

Gruppen barn och unga bestod av 14 flickor och två pojkar som, när intervjuerna genomfördes, var mellan 15 och 29 år gamla. Samtliga intervjupersoner hade varit utsatta för brott och varit aktuella för en brottsutredning som målsägande. Brottsmisstankar hade polisanmälts innan barnet fyllt 18 år. Tiden som gått mellan utredningen och intervjutillfället varierade. Ibland var utredningen precis avslutad, ibland hade det gått många år. Respondenterna hade utretts på barnahus i Stockholm, på andra barnahus eller på orter där barnahus saknas.

3.1.2 Intervjuer

Fokus under intervjuerna var inte att kartlägga de brott som barnen utsatts för, men samtliga intervjupersoner berättade åtminstone något om de brott som låg bakom polisanmälan. Uppgifter om vilka brott som barnen utsatts för bygger helt på deras egna uppgifter under intervjuerna. En person hade utsatts för enbart fysisk misshandel. 14 av barnen berättade att de utsatts för sexuella övergrepp, ibland i kombination med misshandel eller att de bevittnat våld mot närstående. Gärningspersonerna var i samtliga fall någon som barnet hade en relation till. En person hade varit med om utredning om sexual- och våldsbrott men berättade att det inte hade skett något brott.

Samtliga respondenter intervjuades enskilt vid ett eller två tillfällen. Respondenterna ombads att berätta om den första myndighetskontakten och lotsades sedan stegvis genom erfarenheterna av kontakter med olika myndigheter med anledning av brottsmisstanken. Frågor ställdes även om hur de först berättade om de brott de utsatts för och hur de bemöttes av det privata nätverket.

Det transkriberade intervjuerna lästes igenom och kodades sedan utifrån fyra teman. Det första temat, Delaktighet, handlade om konkreta beskrivningar av direkt information och delaktighet i samband med myndighetskontakterna. Ytterligare tre teman; Avslöjande, Giltiggörande och Viktimisering valdes utifrån hur intervjupersonerna beskrev sina upplevelser efter det att de utsatts för brott. Genom dessa teman fångades intervjupersonernas syn på vägen genom barnahus. I redovisningen av resultatet har vi valt att lägga fokus på Avslöjande, Giltiggörande och Viktimisering i relation till intervjupersonernas upplevelse av delaktighet och information.

I rapporten anonymiseras respondenternas berättelser genom att vissa detaljer utsluts, och de förses med en pseudonym i form av ett nummer som används i presentationen av materialet.

3.2 Delaktighet ökar genom kunskap, kontroll och gemenskap

En person i intervjustudien beskriver att hon som barn inte kan känna till sina rättigheter och att ingen informerade henne om dem. Respondenten beskriver kanske själva kärnan i den dubbla utsatthet som det kan innebära att vara ett barn med erfarenheter från övergrepp i en rättsprocess som är utformad för vuxna och på många sätt anpassad till vuxnas villkor.

Av intervjuerna framgår dessutom att det inte är tillräckligt att barnet ges information om sina rättigheter. Det behövs också att någon som har reellt inflytande hjälper barnet att få sina rättigheter tillgodosedda. Om de insatser och åtgärder som barnet erbjuds inte är av god kvalitet kan barnet uppleva ytterligare utsatthet och svek när det kommer i kontakt med de vuxna som ska ge dem stöd.

3.2.1 Delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap

Intervjustudien innehåller exempel på delaktighet på alla nivåer, och att barn har blivit informerade, tillfrågade, fått fatta beslut och ta egna initiativ i olika utsträckning. Det är tydligt att det är möjligt att göra så att barn känner sig delaktiga även när myndigheter fattar beslut mot deras vilja (som anmälan till socialtjänst eller besluta att informera deras föräldrar). Några barn beskriver emellertid också erfarenheter där delaktigheten tycks vara obefintlig eller enbart skenbar. Exempel på detta är barn som inte alls informerades, fick felaktig information eller tillfrågades i utredningar utan att det de sagt beaktades.

// Elva berättar att hon utsatts för sexuella övergrepp: Rakt igenom med mitt så var det att de valde att prata med mina föräldrar först. Det var så mycket viktigare. Och man förutsatte, att även om det var min pappa som var misstänkt, så förutsatte man att då skulle min mamma stå på min sida för mig. Men i mitt fall så var det inte så, vilket gjorde att jag fick ingen information alls.

För några barn och unga vuxna var mycket som gäller rättsprocessen och socialtjänstens beslut fortfarande oklart vid tiden för intervjun. De förstod inte och ville gärna veta. De barn som inte fått så mycket information hade ibland sökt reda på den själv.

För några har dokumentationen lett till en ny, djupare förståelse av vad de varit med om, men andra var besvikna över hur knapphändig dokumentationen var. Behovet av att kunna ta del av information kan kvarstå långt efter att myndighetskontakterna avslutats.

Berättelserna ger inblick i vad som behövs för att barn ska känna sig delaktiga. Vi har identifierat tre centrala aspekter, som gör att barn uppfattar sig som delaktiga: kunskap, kontroll och gemenskap.

Kunskap

De personer vi intervjuat beskriver hur de på olika sätt vägt konsekvenser av att berätta eller inte berätta om övergrepp. Sedan har de fattat ett beslut. Några beskriver även hur de i efterhand kommit fram till att de inte fattade rätt beslut. Det framgick inte i någon av intervjuerna att respondenten ångrade att hen hade berättat om övergreppen. Däremot beskrev flera att de ångrade att de inte berättat mer eller tidigare. En slutsats som kan dras är att det är viktigt att information utformas så att den blir begriplig och så att barnet förstår konsekvenserna av de beslut som barnet kommer att ställas inför. Det kan handla om vem barnet ska prata med och när men även vem som kommer att få del av det barnet berättar. De vuxnas uppgift är att ge så bra förutsättningar som möjligt för barnet att kunna fatta ett informerat beslut.

Kontroll

När ett barn utsätts för våld eller sexuella övergrepp förlorar de ur ett perspektiv kontrollen över situationen och styr inte över det som händer. Intervjupersoner beskriver hur de emellertid haft kontroll över avslöjandeprocessen, de kunde i alla fall styra om och i så fall när och hur de berättade. Denna känsla av kontroll kunde förloras eller bibehållas under avslöjandeprocessen. En slutsats är att kunskap om vad som kommer att hända och konsekvenserna av ett visst handlande är en förutsättning för att öka barnets delaktighet och kontroll.

// Nio hade velat vara med på rättegången, men fick inte välja: Alltså det är det som stör mig mest. Och jag vet aldrig om jag skulle kunna hantera det eller inte, eller om jag skulle verkligen göra det på riktigt. Men jag hatar att inte ha något val, för att halva mitt liv har jag inte... eller stor del av mitt liv har jag inte haft något val. Jag har bara varit tvingad till att göra det eller blivit fastknuten eller vad som helst. Jag har inte haft möjligheten att bestämma själv. Och när jag väl är fri från det kan jag fortfarande inte bestämma själv.

Gemenskap

Att berätta om våld och övergrepp är att gå från att vara ensam till att dela sina upplevelser och erfarenheter med andra. Vikten av att känna gemenskap och stöd från andra återkom i många intervjuer. Några av intervjupersonerna beskriver behandling eller rättsprocess som något de har gjort tillsammans med andra. Någon sade att vi har kämpat med att inte känna skuld och refererade till arbetet hon gjort tillsammans med en terapeut. Någon annan beskrev upplevelsen av att ingå i ett team under rättsprocessen, tillsammans med åklagare och målsägarbiträde. För många av de intervjuade gjorde vetskapen om att andra jämnåriga utsatts och delade deras upplevelser att de kände sig mindre ensamma. En slutsats är att möjlighet att dela upplevelser och att knyta varaktiga kontakter med personer som vill och kan hjälpa är betydelsefullt för känslan av delaktighet.

/// Jo, det är något, för det kommer jag ihåg, när jag träffade ungdomar som ... eller äldre barn då, eller äldre över huvud taget som har varit med om samma sak när de var små. Då kände jag ... dom såg jag alltid upp till och kände mig trygg med. Det var alltid så skönt att se att man kan bli vuxen ändå, berättar Sexton.

Av respondenterna berättelser framgår att delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap är betydelsefulla för processerna Avslöjande, Giltiggörande och Viktimisering.

3.2.2 Avslöjande

Avslöjande tycks för många vara en process som pågår under lång tid, kanske hela livet. Figuren nedan visar en schematisk bild av hur processen kan se ut med gradvisa avslöjanden. Det sker ofta först genom att barnet signalerar och berättar för jämnåriga och nätverk och får hjälp att anmäla. Sedan fortsätter processen under utredningen genom att barnet ger mer och mer information i förhör och kontakter med ombud och rättsväsende, i takt med att förtroendet växer och erfarenheterna av brott börjar giltiggöras.

/// Nio litade inte på poliser. Alltså grejen ... jag var ju väldigt försiktig med vad jag sa, för jag trodde vad jag än sa som lät lite fel skulle vara ... Alltså, kunde de vända det emot mig och göra det till något dåligt. Så alltså det är ju mycket grejer som hände under mina alltså fyra år av övergrepp, det var mycket grejer jag inte sa på polisförhören för att jag var rädd att de skulle använda det som något annat, berättar hon.

Efter utredning ställs barnet inför ställningstaganden om vem som ska få veta och hur mycket de ska få veta, men kan också vara med om ofrivilliga avslöjanden, till exempel genom ryktesspridning.

Figur 1 Avslöjandeprocessens tre faser; innan anmälan, under utredning samt efter utredning.

Kunskap

Informanterna beskriver att tillgång till adekvat information gjorde det lättare att berätta om de brott de utsatts för. Det kunde handla om information som gjorde det lättare att förstå att det som hänt var fel, information om vart de kunde vända sig eller information om vilket stöd som fanns att tillgå. I intervjuerna finns även flera exempel på att barns benägenhet att vilja delta i utredningar och i behandling ökade när de kände sig delaktiga och informerade. Information och ny kunskap ledde till att deras bedömning av situationen och konsekvenserna av att berätta och dela med sig förändrades.

Kontroll

I och med anmälan till polis och socialtjänst hade barnet inte längre kontroll över vad som skulle hända. Barn som inte själva fattat ett medvetet beslut om att avslöja brotten kunde uppleva det som skrämmande och obehagligt att andra fick insyn i vad som hänt. Vid avslöjandet kunde omställningen bli mycket stor när många människor, inklusive anhöriga och den som utsatt dem, drogs in i utredningsprocessen.

Andra barn berättade själva för jämnåriga eller vuxna i sin närhet, utan att de var fullt medvetna om att det skulle leda till en anmälan. Några barn beskriver istället att de fattade ett medvetet beslut om att avslöja att de utsatts för brott. De berättade just för att de ville att myndigheterna skulle utreda och skydda dem eller andra barn. För dessa barn var avslöjandet planerat och de förstod delvis konsekvenserna. Samtidigt kunde utredningsprocessen innebära att de förlorade den delaktighet och den kontroll över skeendet som de tidigare upplevt.

Det innebär att bakgrunden till avslöjandet och barnets inställning till anmälan är av vikt för att bedöma behovet av vilken information och vilket stöd som barnet behöver. De professionella som möter barnet behöver veta var i processen barnet befinner sig och vilken grad av kontroll som barnet upplever att det har över vad som kommer fram. Det behövs tid och lyhördhet för att hjälpa barnet att förstå och acceptera det som händer och för att göra dem delaktiga.

När polisen identifierade Tolv genom övergreppsbilder hämtade de honom till förhör, utan att han själv valt att berätta för någon alls. Han hade utsatts för grova hot om vad som skulle hända om han avslöjade det som hänt. Han berättade inte heller för polisen när de först hörde honom:

// Jepp, en halv sommar så satt jag där och ljög för dem, även om de hade svart på vitt, säger han. Först efter en längre period då han byggt upp en relation till förhørsledaren, började han berätta.

Figur 2. Kategorier av delaktighet i anmälan av brottsutsatthet till myndigheter.

Gemenskap

I flera intervjuer framkommer att känslan av att ingå i en gemenskap med andra kunde bidra till att barnet började berätta. Det skedde till exempel när en jämnårig delade med sig av egna svåra upplevelser, när vuxna såg deras signaler och frågade, eller när myndighetspersoner lyssnade på dem och tog dem på allvar. Viktiga personer

kunde, förutom föräldrar, vara skolpersonal, behandlingspersonal och juridiska biträden. Själva avslöjandet kunde också bidra till att de kände sig mindre ensamma. En slutsats är att känsla av gemenskap kan föra avslöjandeprocessen framåt.

3.2.2 Giltiggörande

Giltiggörande tycks på samma sätt som Avslöjande vara en process som fortsätter under lång tid, men även om processen gått framåt så kan framstegen snabbt oinlettgöras av nya händelser eller av omgivningens reaktioner. Flera barn beskriver hur de bemötts både bra och dåligt. Om en person inte trodde på övergreppen eller ifrågasatte barnet kunde det leda till en rejäl tillbakagång vad gäller giltiggörandet. Det kunde göra att barnet behövde bekräftelse från flera personer för att känna trygghet igen. Giltiggörandet kan beskrivas som en ständigt pågående kamp, en process som gradvis förändrar inte bara synen på erfarenheter av brott utan också synen på sig själv.

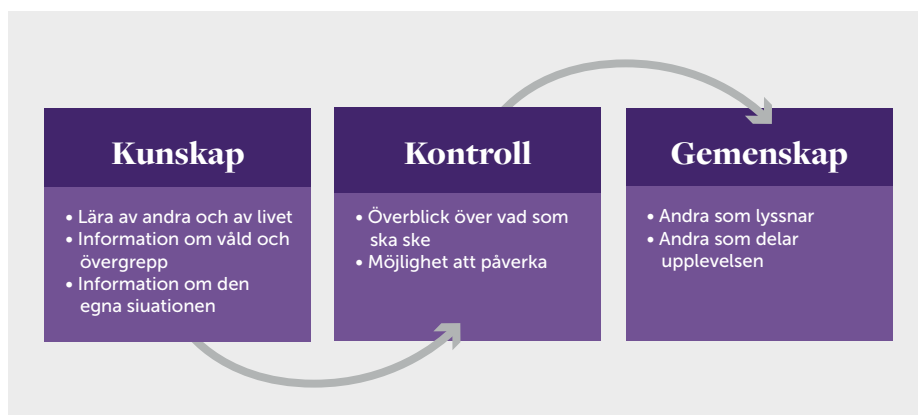
Delaktighet genom kunskap, kontroll och gemenskap tycks på samma sätt som för Avslöjande vara central för Giltiggörande.

Vikten av relationer löper som en röd tråd genom berättelserna om giltiggörande. Att uppnå en känsla av att inte vara ensam, utan att ingå i ett ”vi”, tycks ofta vara en förutsättning för processen.

// Under rättegången kände sig Tre inte längre ensam. Det hade varit jobbigt om man sådär kom in där och ingen riktigt trodde på en, ingen riktigt så här "believed in you". Fattar du? Men så kändes det inte. Så det var väldigt bra. Och sen var det bra att så här få frågor, när jag inte visste vad jag skulle säga... Och sen också ett bra målsägandebiträde med... och så att när försvarsadvokaten sa nåt så kunde de säga: Nej, det får du inte fråga! Och sånt. Så. Det var bra, berättar hon. Hon upplevde att hon hade ett helt team bakom sig: Alltså det kändes verkligen som jag hade folk på min sida. Det var väldigt bra. Typ så här åklagaren, målsägarbiträde, polisen och sånt. Det var en grupp på min sida.

De tonåringar som medverkat i domstolsförhandlingar beskriver att det varit en positiv upplevelse. Trots att ifrågasättanden från försvaret förekom, balanserades det av bemötandet hos domare, nämndemän, åklagare och målsägandebiträde. Domstolsprocessen kunde därför bidra till giltiggörandet. De beskrev också att deltagande i domstol medförde att de fick insyn i processen och gav en upplevelse av sammanhang och kontroll över skeendet.

Flera intervjupersoner beskriver vikten av stöd och behandling som bidragit till förståelsen för vad de varit med om. Några av dem beskriver att det varit helt avgörande att få gå i behandling.

Figur 3. Illustration av Giltiggörandeprocessen, där kunskap samt upplevd kontroll och gemenskap samverkar för att föra processen framåt.

Oavsett vilken myndighet som möter barn som misstänks vara utsatta för brott kan de tre delar som illustreras i figuren ovan tjäna som hållpunkter för att göra barnet delaktigt och bidra till giltiggörande. Såväl i rättsväsendet som i socialtjänsten och hälso- och sjukvården bör personal eftersträva att barnet får kunskap, känner kontroll över sin egen situation och får ingå i en stadigvarande gemenskap.

3.2.3 Viktimisering

Viktimiseringen går hand i hand med giltiggörandet, upplevelser av gott bemötande giltiggör, men kan snabbt omintetgöras vid ny viktimisering.

// Fem beskriver hur viktigt det är för henne att bli trodd och bekräftad, och hur motsatsen gör stor skada: Dels så är det all terapi och också när man har träffat människor som ändå har sagt att "Herregud, vilken galen människa!" om honom då, inte om mig. Men för varje person som säger att ... på något sätt lägger skulden på mig, så krävs det två för att göra den ojord.

För barn som utreds för att de har utsatts för vålds- eller sexualbrott kan det som händer dem vid brottstillfället som anmäls vara enbart en del av viktimiseringsprocessen. En majoritet av våra respondenter hade utsatts för flera brott och för andra svåra händelser under lång tid. Flera av dem beskriver också hur utsattheten fortsatte och rentav accelererade efter anmälan. Polisanmälan ledde för dessa barn inte till att de skyddades från brott eller att de fick en trygg tillvaro.

En del av den utsatthet som barn beskriver efter anmälan handlade inte om nya brott utan om negativa reaktioner, oförståelse och förluster av hem och relationer som påverkade barnet starkt. De känslor, reaktioner och symtom som barnen hade, påverkade också deras relation till omgivningen och deras förmåga att växa, lära sig och klara skolan.

Upplevelser av sekundär viktimisering tycks i stor utsträckning härröra sig från brist på delaktighet. Avsaknad av information och kunskap, kontrollförluster och ensamhet eller isolering skapade en brist på sammanhang och en känsla av att vara utsatt.

// Sju placerades i ett familjehem efter anmälan om att pappan utsatt henne för sexuella övergrepp. Hon förstår fortfarande inte varför hon inte fick vara med sin mamma och sina syskon: Hon hölls liksom ifrån mig under de här fyra åren liksom. Det var jättekonstigt tycker jag ... Däremot beslutades att Sju skulle ha umgänge med sin pappa: Varför ... precis, varför ska jag träffa min pappa men inte min mamma?

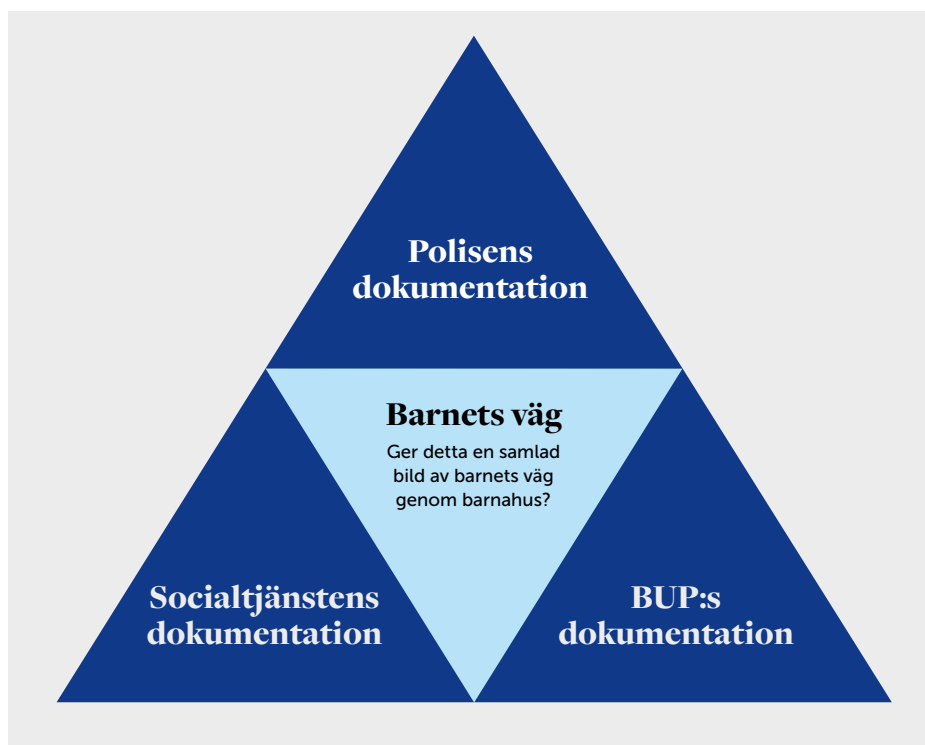

Figur 4. Giltiggörande och Viktimisering som två parallella processer som samverkar och motverkar varandra.

Respondenternas beskrivningar av vad som bidrar till giltiggörande skiftade. Lyhördhet inför deras egna önskemål och individuella behov tycks vara av stor vikt. Personer i deras omgivning kunde bidra till giltiggörande, eller tvärtom till sekundär viktimisering, beroende på om deras bemötande passade det enskilda barnets önskemål och behov. Det gäller till exempel i behandlingskontakter, där ett barn ville få utrymme att berätta om det som hänt i detalj, medan ett annat inte alls ville prata om det som hänt.

4. Myndigheternas praktik – en aktstudie

Syftet med aktstudien var att skapa ett underlag till en barnahuslogg. Dels undersöktes vilka åtgärder, insatser och beslut som barn typiskt sett kan bli föremål för och som barnet därför kan behöva få information om. Dels undersöktes i vilken mån dokumentationen möjliggör för barnet att i efterhand ta del av och förstå vilka åtgärder, insatser och beslut det var föremål för i samband med kontakten med barnahus.

Figur 5. En sammanvägning av myndigheternas dokumentation.

4.1 Typiska åtgärder, insatser och beslut

Aktstudien ger en överblick över vilka åtgärder, insatser och beslut som är typiska och därmed kan utgöra en grund för en barnahuslogg. Den ger också en inblick i vad som inte dokumenteras. Detta bör ställas i relation till vad barn har rätt att få information om och vad barn önskar få information om (se kapitel 5).

De formella myndighetsbesluten framgick oftast av dokumentationen hos de tre myndigheterna, även om det fanns enskilda exempel på brister i det avseendet. Däremot saknades ofta motiveringen till beslut och på vilket sätt barnet har haft inflytande i beslut.

Aktstudien visar också att det finns en rad uppgifter som ofta saknas i myndigheternas dokumentation, men som är viktiga för att få en helhetsbild av vad som hänt barnet i samband med och som följd av att brott anmälts. I förundersökningarna saknades till exempel information om hur barnet kommer till förhör och hur det kommer därifrån, vilken information barnet fått om syftet med barnförhöret och vem som ska ta del av det. I socialtjänstens akter saknades exempelvis ofta innehållet i barnsamtalen, och tydliga skyddsbedömningar. I BUP:s journaler saknades ofta uppgifter om att brottsmisstankar mot barnet utreddes av polis och resonemang om hur brottsutsattheten påverkade barnets psykiska hälsa. I den sammanlagda dokumentationen saknades ofta beslut i åtalsfrågan och eventuell dom i brottsmålet saknades så gott som helt. Särskilt påtagligt var att barnen själva och vad de vill, vad de uttrycker eller vad de önskar sällan beskrevs i myndigheternas dokumentation.

Samverkan mellan myndigheterna dokumenterades generellt mycket sparsamt eller inte alls. Ett exempel är samverkansmöten som kunde vara dokumenterade hos en myndighet men inte hos de andra. Dokumentationen stannade ofta vid att ett möte ägt rum, innefattade ibland vilka som närvarat vid mötet men så gott som aldrig vad som diskuterats eller framkommit under mötet. Ett skäl till detta kan vara att myndighetsrepresentanter är försiktiga med att dokumentera sådant som kan äventyra utredningarna om det kommer till de misstänkta kändedom. Men, det är knappast fallet när det gäller dokumentation av vilka som närvarat vid ett möte eller vilka punkter som avhandlades vid mötet. Avsaknad av sådan dokumentation innebär däremot att det inte går att förstå i efterhand på vilket sätt, eller ens om, myndigheterna samverkat.

Av dokumentationen hos de tre myndigheterna framstår det som att de ofta är ovetande om varandras kontakter med ett enskilt barn eller en enskild familj. Det innebär att samverkan och koordinering inte kan äga rum, men också att myndigheter kan sakna viktig information till grund för sitt eget arbete. Det gäller till exempel när BUP har en kontakt med ett barn utan att känna till att det pågår en brottsutredning och när socialtjänsten eller polisen utreder ett barn på grund av brottsmisstankar utan att känna till att det pågår en BUP-kontakt.

4.2 Brukaranpassad dokumentation?

En tydlig slutsats är att dokumentationen från myndigheterna inte tjänar syftet att ge en överblick över barnets väg genom barnahus, denna är som regel inte möjlig att följa även om dokumentationen från alla tre myndigheter läggs samman. Det innebär att den utgör ett mycket begränsat underlag för ett barn som vill ta del av myndigheternas samlade respons efter anmälan om ett misstänkt brott mot dem. Det gäller såväl om barnet med hjälp av vuxna vill få information.

Gemensamt för dokumentationen från de olika myndigheterna är att den inte var anpassad till barn, utan tycktes vara skriven av yrkesverksamma för andra yrkesverksamma. Det medför att det är svårt, om inte omöjligt för ett barn att förstå.

4.3 Ett system som är tillgängligt för barn?

Det är tydligt att många barn har haft mycket begränsade kontakter med myndigheter i samband med utredningarna om att de utsatts för brott. Vissa barn hade på grund av låg ålder eller funktionsnedsättningar inte haft några myndighetskontakter överhuvudtaget. En stor andel av barnen hade samtalat enskilt med polis och socialtjänst i samband med att utredningen inletts, men därefter avslutades kontakten. Det innebär att det inte fanns något tillfälle för myndigheterna att berätta för barnen vad vare sig förundersökningen eller barnavårdsutredningen mynnat ut i.

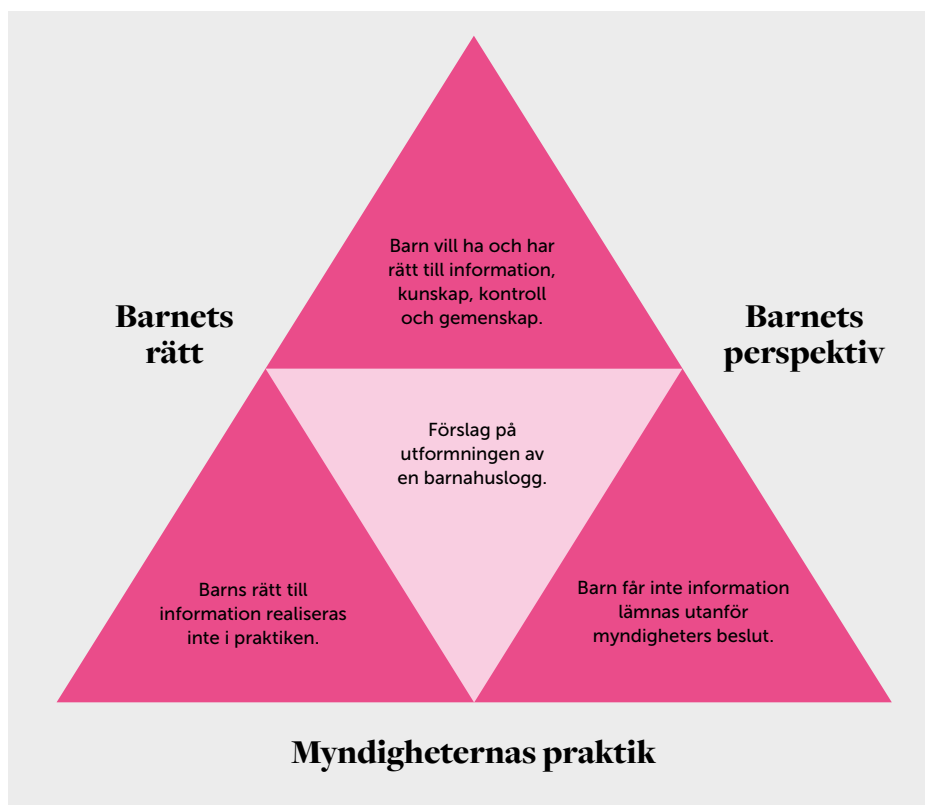
Endast tre av de 80 barn vars akter granskats har enligt dokumentationen genomgått behandling med anledning av det brott de utsatts för, två hos BUP och en hos privat psykoterapeut. I vilken mån barn har fått tillgång till någon form av rehabilitering genom insatser via socialtjänsten var inte tydligt i dokumentationen, eftersom denna oftast inte behandlade innehållet i insatserna. Det innebär att få barn har haft möjlighet att i samband med en behandlingskontakt få generell information som rör brottsutsattheten.

Det framgår av dokumentationen att det i hög utsträckning var barn själva som slog larm om att de var utsatta för brott genom att berätta för andra. Uppgifterna fördes sedan vidare och mynnade ut i anmälan till socialtjänst och polis. Men det är ytterst oklart om de barn som slagit larm någonsin fick veta hur misstankar om brott kom till myndigheternas kännedom och hur myndigheterna agerade med anledning av misstankarna. Det innebär att barn inte får veta på vilket sätt och till vilka personer deras berättelse om våld eller övergrepp förs vidare och hur den tas emot.

I dokumentationen hade särskilde företrädare/målsägarbiträden en mycket undanskymd roll, de nämns i polisens dokumentation men inte i socialtjänstens eller BUP:s dokumentation. Inte heller framkom det om den särskilde företrädaren/målsägandebiträdet hade samtalat med och informerat barnet om åtgärder, insatser eller beslut. Det är inte uteslutet att dessa har tagit detta ansvar, men för att barn ska kunna ta del av den informationen så behöver det dokumenteras i en myndighetsakt.

5. Analys och förslag

I detta kapitel sammanväger vi och analyserar resultaten från de tre delstudierna som redovisats ovan i kapitel 2–4. Inledningsvis sammanfattas kort vad som framkommit i respektive studie för att i avsnitt 5.4 presentera det sammanvägda resultatet. Sammanvägningen bygger således på en triangulering av de tre aspekterna Barnets rätt, Barnens perspektiv och Myndigheternas praktik, se figuren nedan. Det är med utgångspunkt från denna analys som barnahusloggen utformats. Denna presenteras i det avslutande avsnittet Barnahuslogg – information till barn i barnahus.

Figur 6. En sammanvägning av de tre delstudierna och förslag på utformningen av en barnahuslogg

5.1 Barnets rätt till delaktighet och information

Rätten till information ska säkerställa att barnet får veta det som krävs för att kunna fatta ett informerat beslut. Detta är också en av utgångspunkterna i de svenska riktlinjerna för verksamheten i barnahus. Juridiken kring barns delaktighet är emellertid komplex. Den berör flera rättsområden och lämnar ett stort tolkningsutrymme till beslutsfattaren. När regelverket inte ger klara riktlinjer finns det alltid en risk för att omsorgsperspektivet och behovet av att skydda barnet riskerar att ställas mot delaktighetsperspektivet.

Omsorgsperspektivet kan leda till att myndighetsrepresentanten helt lämnar över ansvaret att ge barnet information till vårdnadshavaren. Det finns också en risk att

bedömningen i realiteten görs mot bakgrund av vad beslutsfattaren antar är bäst för alla barn i stället för vad som är det enskilda barnets bästa. Det kan leda till att personliga värderingar hos de professionella påverkar beslutet mer än de skulle ha gjort om de hade haft tillräcklig information om det enskilda barnet.

Likaså kan samverkan mellan flera olika myndigheter, som innebär att ansvaret att informera barnet delas av flera, försvåra. Det gäller inte minst när verksamheternas ansvarsområden överlappar varandra eller det är oklart vilken myndighet som är ansvarig. Dessa situationer kräver samverkan oavsett om verksamheten organiseras i barnahus eller inte. Eftersom styrkan i barnahus är just nära samverkan mellan myndigheterna är det viktigt att uppmärksamma de situationer som kräver särskild koordinering. Även om respektive myndighet har ansvar för att informera barnet om de åtgärder, insatser och beslut som ligger inom deras ansvarsområde kan många gånger den särskilde företrädaren vara den som är lämpligast att ge barnet information. Denna bedömning bör då ske i samråd med den eller de ansvariga myndigheterna.

Några situationer förefaller vara särskilt svåra. En sådan är när vårdnadshavarens intressen inte sammanfaller med barnets (eller när vårdnadshavares omsorgsförmåga är nedsatt) och barnet inte har nått tillräcklig beslutsomognad för att självständigt fatta ett beslut. Saknas tillräckligt underlag för att bedöma beslutsomognaden blir situationen än svårare. En annan situation som är en utmaning är när information kan påverka barnets motivation att delta i en brottsutredning negativt.

5.2 Barnens perspektiv på delaktighet

Att få kunskap, uppleva kontroll och känna gemenskap var enligt intervjustudien centrala faktorer i de processer av avslöjande och giltiggörande som barnet går igenom. De var också centrala faktorer för att säkerställa att viktigmiseringsprocessen kan få ett stopp, vare sig det gäller fortsatt utsatthet, de följder övergreppen har fått, eller den sekundära viktigmisering som kan ske genom myndighetskontakter. Brist på information och delaktighet, kontrollförlust samt ensamhet och isolering var centrala för den viktigmisering som kunde uppstå efter anmälan. Den kunde motverkas genom delaktighet som skapades genom att barnet kände gemenskap, fick kunskap om processen och därigenom kunde uppleva kontroll över skeendet.

Intervjustudien ger en mängd exempel på hur de brott som barn utsätts för kan påverka dem under mycket lång tid. I intervjuerna framgår det tydligt att kontakten med barnahus och myndigheterna enbart är en del av barnets upplevelse av vad som hänt. Den är mer eller mindre integrerad och betydelsefull i de processer barnet gått igenom. Det är också tydligt att barnets processer fortsätter under mycket längre tid än vad myndighetskontakterna gör.

5.3 Myndigheternas praktik

Typiskt sett hade barn kontakt med myndigheter genom barnförhör hos polisen och samtal hos socialtjänsten. Några barn deltog dessutom i möten på BUP eller läkarundersöktes. Vår aktstudie visar att många barn enbart hade några korta möten med socialtjänst och polis. Den resterande delen av myndigheternas arbete skedde utan att de var med, och kanske utan att de var informerade. Det fanns några barn som vare sig träffade polis eller socialtjänst, trots att utredningar skett.

Samtidigt visar aktstudien att det ofta inte var möjligt att få en helhetsbild av det enskilda barnets väg genom barnahus och åtgärder, insatser och beslut gällande ett enskilt barn, även om man tar del av all dokumentation från socialtjänsten, polisens förundersökning och journaler från BUP. När det fanns dokumentation skiftade den i kvalitet. Även om det fanns många goda exempel kunde dokumentationen ibland vara svår att följa och den var inte anpassad till barn. Detta gäller för dokumentation hos polisen såväl som hos socialtjänst och BUP.

Särskilt påtagligt var att barnen själva och vad de vill, vad de uttrycker eller vad de önskar sällan beskrevs i myndigheternas dokumentation. Ett bakomliggande skäl till bristande dokumentation skulle kunna vara myndighetsrepresentantens omsorg och en vilja att skydda. Om det barnet framför inte dokumenteras kan inte en vårdnadshavare som är misstänkt för brott ta del av det. Samtidigt innebär det att för det enskilda barnet inte är möjligt att i efterhand förstå vad som framkommit i myndighetskontakterna. Information som utelämnas kan också försvåra samverkan mellan myndigheterna och i sin tur leda till att bristfälliga beslut.

5.4 Slutsats från de tre delstudierna

En sammanvägning av de tre delstudierna visar att barnets rätt till delaktighet och information inte realiserats fullt ut i praktiken. Det innebär att barn inte får tillgång till kunskap och den känsla av kontroll över den egna situationen och som är en viktig del i deras rehabilitering. Det innebär också att barn som själva avslöjat brott inte alltid känner till vilka som tar del av deras berättelse, eller vad dessa personer gör av den. Kanske kan vetenskapen om att en rad myndighetspersoner tar deras avslöjande på allvar, samverkar och försöker hitta lösningar bidra till just den känsla av gemenskap som många efterfrågar. Oavsett vilka beslut som fattats och vilka åtgärder som vidtas så har det funnits en grupp av vuxna som försökt göra det bästa av situationen.

5.4.1 Barnets bästa

Barn har sällan kunskap om på vilket sätt polis och socialtjänst arbetar och vad följderna blir om de berättar om övergrepp. Samtidigt framkommer det av intervjuerna att just sådan kunskap kan motivera barn att berätta om övergrepp och fatta mer välgrundade beslut. Ansvaret att informera barn ligger på de myndighetsrepresentanter som möter barnet. Även om barnets rätt att vara delaktigt är tydlig blir många barn utan information. Möjliga förklaringar kan vara att det handlar om svåra bedömningar och att det är många som delar på ansvaret. En barnahuslogg kan bidra till och underlätta för de berörda myndigheterna att ge barnet information och att koordinera detta på ett bra sätt. Risken för att barnet lämnas ensam och isoleras från processen och besluten minskar och därigenom risken för sekundär viktigmisering.

Även när beslutet att ge barnet information och göra barnet delaktigt är givet ställs myndigheten inför att bedöma vem som ska informera barnet samt när, hur och vilken information barnet ska ha. Frågan om vem som ska informera barnet innefattar både frågan om vilken myndighet som bär ansvaret och vem som är bäst lämpad för att prata med barnet. Bedömningen om när, hur och vilken information som barnet ska ges ställer krav på kunskap om åtgärden, insatsen och beslutet såväl som om barnets situation, ålder och mognad. Ytterst är det en fråga om vad som är det enskilda barnets bästa.

5.4.2 Gemensamt och överlappande ansvar

I de svenska barnahusen måste barnets rätt till delaktighet och information ses som en stark rättighet. Dels handlar det om att verksamheten i barnahus syftar till att anpassa det rättsliga förfarandet till barnet, dels om att barns rätt till information framhävs i de nationella riktlinjerna för barnahus. Det tvärprofessionella myndighetssamarbetet som är själva kärnan i barnahus innebär också att barnets rätt till delaktighet och information är ett gemensamt och överlappande ansvar mellan myndigheter.

Samverkan i barnahus kan när den är som bäst göra att barn som utsätts för brott känner att de kommer till en trygg plats där de får skydd, stöd och upprättelse. Det förutsätter emellertid att de är informerade och delaktiga så att de förstår vad som sker och vet att det finns vuxna som står på deras sida och vill hjälpa till. Eftersom skyldigheten att informera faller på alla de inblandade myndigheterna, liksom på vårdnadshavare och den särskilda företrädaren, krävs samverkan för att undvika att många informerar om samma sak eller att ingen informerar alls.

Samtidigt visar aktstudien att myndigheterna ofta inte känner till den kontakt som barnet haft med andra myndigheter. Det omöjliggör informationsutbyte mellan myndigheterna. Det medför också att information om åtgärder, insatser och beslut rörande barnet hos andra myndighet kan saknas i den aktuella myndighetens arbete. Det innebär dessutom att vad barnet får information om, av vem och hur inte kan koordineras och anpassas till barnet.

En barnahuslogg kan underlätta koordineringen mellan myndigheterna genom att de kan ta del av vad de andra myndigheterna informerat barnet om, varandras åtgärder samt insatser och beslut. Den kan utgöra ett underlag för att lägga upp planeringen vid ett samrådsmöte om en ny brottsmisstanke uppstår gällande samma barn. Barnahusloggen, med tydlig överblick om vad som hänt i samband med kontakten i barnahus, skulle också kunna spara mycket tid om ett barn återaktualiserades inom socialtjänsten.

Den särskilde företrädaren/målsägandebiträde är en person som har ett rättsligt ansvar för barnets rättigheter och behov under utredningen, som följer barnet under processen och som, när det fungerar väl, har en egen löpande dialog med barnet. Denna persons funktion för barnets delaktighet och information är därför viktig. Det kan exempelvis vara den särskilde företrädaren/målsägandebiträdet som i praktiken informerar barnet, även om det ytterst är myndigheterna som ansvarar att barnet får information. Barnahusloggen kan således utgöra ett redskap för den särskilde företrädaren och vem som är särskild företrädare/målsägarbiträde måste framgå av barnahusloggen.

5.4.3 Behovet av information kvarstår över tid

Ur rättsväsendets perspektiv är det brott som anmälts i fokus. Polisens förundersökning har till uppgift att avgöra om det går att bevisa att brott har begåtts. Det innebär att deras arbete är retrospektivt och koncentrerat till enskilda händelser. Socialtjänsten och BUP har ett proaktivt uppdrag. För dem är inte huvudsyftet att utreda vad som hänt, utan att utreda och bedöma hur framtiden kan se ut. De ska också erbjuda skydd, stöd respektive behandling som kan förändra prognosen. Men det finns en risk att de i sin ambition att vara proaktiva tappar brottsofferperspektivet. Ett ensidigt fokus på nuet och framtiden är historielöst. För den som utsätts för brott är viktigmiseringsprocessen en helhet och det som barnet utsätts för tidigare är centralt, både i nuet och för framtiden.

För myndigheterna är slutet på vägen genom barnahus avslutad rättsprocess, avslutad social utredning eller avslutade stöd- och behandlingsinsatser. Men de processer som barn beskriver börjar långt tidigare och fortsätter ofta betydligt längre än så. Avslöjande och Giltiggörande kan vara livslånga. Viktimisering kan även den vara livslång, men målet är att den ska avslutas så fort som det är möjligt.

Intervjustudien tydliggör hur behovet av information kan kvarstå över tid när ett barn utsatts för brott. Det innebär att utformningen av en barnahuslogg behöver anpassas utifrån det, så att den kan tjäna sitt syfte såväl i nära anslutning till myndighetskontakterna som långt efteråt.

5.4.4 Delaktighet som ett led i barnets rehabilitering

Barn och unga som har utsatts för våld eller övergrepp har rätt till rehabilitering och ett led i rehabiliteringen är att få vara delaktig. Barn behöver stöd av vuxna i sin omgivning för att få kunskap om sina rättigheter och för att kunna få del av relevant information.

Intervjustudien ger exempel på att behandlingskontakter kan ha stor betydelse för barn som utsatts för brott, men ger också exempel på att barn är besvikna på att de inte erbjudits stöd och behandling i nära anslutning till att brotten avslöjats. Samtidigt tyder aktstudien på att endast en liten andel av barnen får tillgång till kris- eller behandlingsinsatser i samband med kontakten med barnahus.

Med stöd av en barnahuslogg skulle BUP (eller annan organisation som ger stöd och behandling) kunna hjälpa barnet att göra det som skett begripligt och informera dem, utan att behöva kontakta alla myndigheter eller ta del av all dokumentation rörande barnet. Det kan ske oavsett om behandlingskontakten äger rum i samband med kontakten med barnahus eller först efter en tid.

5.4.5 Vem ska föra barnahusloggen?

Om en barnahuslogg ska införas kräver det att den fylls med uppgifter från de olika samverkande myndigheterna. Vårt förslag är att i ett första steg införa en barnahuslogg som utgör en tidslinje med få och enkla punkter som ger en överblick över vad barnet varit med om på barnahus. Denna kan i ett senare utvecklingskede kompletteras med mer information. Redan en enkel översikt innebär en stor förbättring mot den dokumentation som sker idag.

Aktstudien visar att varken socialtjänsten eller någon annan myndighet till fullo har överblick över barnets väg genom barnahus, och än mindre överblick över vem som informerat barnet om vad. En av orsakerna till det är att lagstiftningen inte anpassats till den nya samverkansform som barnahus innebär. Lagen bygger på att varje myndighet lyder under sin sekretess när det gäller dokumentation av personuppgifter. Det saknas således rättsliga förutsättningar att samla uppgifter rörande ett barn från samtliga myndigheter i ett gemensamt dokumentationssystem på barnahus.

En möjlig lösning, inom rådande rättsläge, är att placera barnahusloggen i socialtjänstens barnavårdsutredning rörande det aktuella barnet. När socialtjänsten inlett en utredning avseende ett barns behov av stöd och skydd kan de inom ramen för denna också förvara barnahusloggen. För övriga myndigheter krävs att det finns sekretessbrytande regler eller att de inhämtat samtycke för att kunna ta del av loggen när den innehåller dokumentation från andra myndigheter än den egna.

Barnet kan då vända sig till socialtjänsten och få del av en barnahuslogg som överskådligt och lättbegripligt beskriver barnets väg genom barnahus och de åtgärder, insatser och beslut som företogs. Eftersom barnahusloggen enbart innehåller översiktlig information behöver det av loggen också framgå var barnet kan hämta mer detaljerad information från respektive myndighet.

Samtliga svenska barnahus har en (eller flera) samordnare som är anställd av socialtjänsten. Denna person har ett samordnande ansvar som i praktiken ser mycket olika ut på olika barnahus. Det kan till exempel ske genom att hålla i samrådsmöten, att verka för intern och extern samverkan och att ansvara för samordningen av det vardagliga arbetet mellan samverkanspartners. På en del barnahus har socialtjänstens samordnare även till uppgift att stödja barnet och familjen som helhet under utredningstiden. Samordnarens funktion skulle kunna utvecklas så att samordnaren inte enbart organiserar myndighetssamverkan, utan också följer och dokumenterar barnets väg genom barnahus på individnivå.

5.4.6 Utmaningar och begränsningar

Ett problem i detta sammanhang är att socialtjänstens dokumentation gallras efter fem år om barnet inte återaktualiserats. Undantag är akter som sparas i forskningssyfte och dokumentation som gäller barn som placerats utanför hemmet. Det innebär en kraftig begränsning vad gäller barns möjligheter att ta del av dokumentation i efterhand eller som vuxna. Ytterligare en utmaning är att socialtjänstens utredning ska avslutas inom fyra månader, samtidigt som såväl rättsprocessen som behandlingsinsatser kan vara betydligt längre än så. När socialtjänstens utredning avslutats kan det innebära svårigheter att dokumentera beslut och åtgärder inom ramen för rättsprocessen i barnahusloggen.

När ett barn som är föremål för en brottsutredning där ingen barnavårdsutredning inleds blir det svårare att lägga uppgiften för att föra en barnahuslogg hos socialtjänsten. Trots att dessa barn har samma rätt av att ta del av vad som hänt i barnahus och kan ha samma behov av information i efterhand finns det ingen barnavårdsutredning där barnahusloggen kan förvaras.

5.5 En dokumentationsmall och en barnahuslogg

Uttrycket barnets väg genom barnahus används i studien i en vid bemärkelse. Mot bakgrund av de tre delstudierna (se ovan) har vi sammanfattat vilka beslut och åtgärder som kan vara av vikt för barnet att känna till. Detta utgör grunden för vår barnahuslogg. I barnahusloggen samlas viktiga händelser i kronologisk ordning. Eftersom barnahusloggen endast innehåller kortfattad information bör den dessutom innehålla information om vart barnet (eller vårdnadshavaren) vänder sig för att kunna ta del av mer fullständig dokumentation hos respektive myndighet.

5.5.1 Förslag på uppgifter till barnahusloggen

Loggen förs i tidsordning. Den kompletteras med en förteckning över de myndighetspersoner som barnet träffat eller som har deltagit i beslut angående barnet. Det kan till exempel handla om socialsekreterare, barnförhållningsledare hos polisen, särskild företrädare/målsägandebiträde, läkare, trygghetsperson (en person från skola eller förskola som följer med barnet till polisens barnförhör) och personal från BUP eller annan verksamhet som ger stöd och behandling.

Händelse		Dokumentation lämnas till socialtjänsten av:	Kommentar
Anmälan till socialtjänsten, utredning inleds	Vem anmäler?		
Innehåll i anmälan			
Anmälan till polis, förundersökning inleds	Vem anmäler?		
Uppgifter om gärning/gärningar			
Vem är misstänkt?	Polis		
Samrådsmöte	Deltagare. Syfte med mötet.		Finns som regel i polisens dokumentation men fattas ofta i socialtjänstens
Barnsamtal socialtjänsten			Ofta mycket sparsamt dokumenterat
Barnförhör hos polisen	Deltagare i medhörning.		Socialtjänsten medverkar oftast vid förhör och kan dokumentera
Hämtning och lämning vid barnförhör hos polisen	Hur går hämtning till? Vem följer med barnet? Vem informerar misstänkt förälder?		Saknas ofta i dokumentationen hos samtliga föräldrar. Socialtjänsten medverkar oftast vid förhör och kan dokumentera
Medicinsk undersökning	Vem följer med barnet?	Polis	
Förhör av misstänkt, delgivning, frihetsberövande		Polis	Saknas i regel hos socialtjänsten
Husrannsakan i barns hem, beslag		Polis	
Beslut i åtalsfrågan, ev dom		Åklagare	
Socialtjänstens skyddsbedömning			Motivering saknas ofta
Socialtjänstens bedömning vid avslutad utredning			Formuleringarna i bedömningen behöver barnanpassas
Socialtjänstens insatser			
Behandlingsinsatser för barnet	Ev. bedömning av behandlingsbehov. Behandlare och behandlingsplan.	BUP eller annan enhet som erbjuder behandling	
Uppgifter om information till barnet och särskilda önskemål från barnet			Saknas som regel hos samtliga myndigheter
Socialtjänstens skyddsbedömning	Vid anmälan, under utredningens gång och när utredningen avslutas		Motivering vid första skyddsbedömning saknas ofta, ytterligare skyddsbedömningar sker sällan eller dokumenteras inte.

5.5.2 Barnahuslogg – exempel 1

Moa är fem år och bor med mamma och pappa.

Vuxna som Moa träffat eller som varit med på barnahus	
Person (för-/efternamn)	Funktion
Therese	Therese arbetar på Moas förskola. Om hon är orolig för att Moa eller något annat barn inte har det bra ska hon alltid anmäla det till socialtjänsten. När Moa ska åka till polisen på barnahus följer Therese med.
Anna	Anna arbetar på socialtjänsten. Hennes jobb är att ta reda på om Moa behöver skydd och om hon och hennes familj behöver stöd. Hon träffar Moa, mamma och pappa. Hon finns med och lyssnar när Moa berättar hos polisen.
Fredrik	Fredrik är särskild företrädare för Moa. Han kommer och hämtar Moa och Therese på förskolan och är med och lyssnar på allt som Moa berättar hos polisen. Han tar hand om Moa och är med och bestämmer sådant som mamma och pappa skulle göra om de fick vara med på barnahus. Han finns med och lyssnar när Moa berättar hos polisen.
Lise	Lise är polis. Moa får träffa henne på barnahus. Hennes jobb är att ta reda på vad Moa varit med om.
Anneli	Anneli är åklagare. Det är hon som bestämmer att Moa ska till barnahus och prata med polisen. Hon bestämmer också om det finns bevis för om Moa varit med om ett brott eller om det inte gör det. Hon finns med och lyssnar när Moa berättar hos polisen. Om hon tycker att det finns tillräckligt med bevis kommer hon att gå till domstol.

Moas väg genom barnahus			
Datum	Händelse	Beskrivning	Informerad av:
1 mars	Anmälan till socialtjänsten	Therese på förskolan hör Moa berätta saker som gör att hon blir orolig för att mamma och pappa slår henne hemma. Hon anmäler till socialtjänsten och berättar vad Moa sagt. Moa berättar på förskolan att mamma och pappa slår henne hemma. Förskolan anmäler till socialtjänsten.	
3 mars	Barnsamtal socialtjänsten Polisanmälan	Anna från socialtjänsten träffar Moa på förskolan och hon säger igen att mamma och pappa slår henne. Anna anmäler till polisen.	
	Föräldrasamtal	Anna träffar mamma och pappa flera gånger.	
9 april	Samrådsmöte	Anna, Lise och Anneli träffas för att planera hur det ska gå till när Moa kommer till barnahus.	
15 april	Barnförhör polisen	Särskilda företrädaren Fredrik hämtar Moa och Therese på förskolan. Moa kommer till barnahus och pratar med polisen Lise. De sitter i ett rum med kamera i, och flera andra vuxna lyssnar på det de säger (Fredrik, Anna och Anneli och en polis som heter Fredrik). De pratar om många saker, men Moa säger ingenting om att någon slagit henne eller gjort henne illa. Sedan åker Therese och Moa tillbaka till förskolan. Lise ringer till mamma och pappa och berättar att Moa varit på barnahus. Mamma hämtar Moa som vanligt.	
15 april	Beslut i åtalsfrågan	Åklagaren Anneli bestämmer att det inte finns bevis för att Moa varit med om ett brott även om Moa berättat att mamma och pappa slagit. Om det finns mer bevis senare kan Anneli ändra sig.	
3 maj	Bedömning och insats socialtjänsten	Anna från socialtjänsten tycker att mamma och pappa behöver bli bättre på att se till att Moa inte blir rädd eller känner att de gör henne illa när de bråkar hemma. Mamma och pappa håller med och får träffa några andra vuxna för att få hjälp med det.	

Om någon gör Moa illa, eller om hon behöver hjälp vill de vuxna som träffat henne gärna att hon berättar igen.

Mer information finns hos:

Socialtjänsten: kontaktuppgifter

Polisen: kontaktuppgifter

Åklagarmyndigheten: kontaktuppgifter

5.5.3 Barnahuslogg – exempel 2

Andrej är nio år och bor med mamma.

Vuxna som Andrej träffat eller som varit med på barnahus	
Person (för-/efternamn)	Funktion
Daniel	Daniel arbetar på Andrejs fritidshem. Om han är orolig för att Andrej eller något annat barn inte har det bra ska han alltid anmäla det till socialtjänsten. När Andrej ska åka till polisen på barnahus följer Daniel med.
Marja	Marja arbetar på socialtjänsten. Hennes jobb är att ta reda på om Andrej behöver skydd och om han och hans familj behöver stöd. Hon träffar Andrej och mamma. Hon finns med och lyssnar när Andrej berättar hos polisen.
Fredrika	Fredrika är särskild företrädare för Andrej. Hon kommer och hämtar Andrej och Daniel på skolan och är med och lyssnar på allt som Andrej berättar hos polisen. Han tar hand om Andrej och är med och bestämmer sådant som mamma och pappa skulle göra om de fick vara med på barnahus. Han finns med och lyssnar när Andrej berättar hos polisen.
Anette	Anette är polis. Andrej får träffa henne på barnahus. Hennes jobb är att ta reda på vad Andrej varit med om. Anette träffar också mamma och morfar.
Anneli	Anneli är åklagare. Det är hon som bestämmer att Andrej ska till och prata med polisen. Hon bestämmer också om det finns bevis för om Andrej varit med om ett brott eller om det inte gör det. Hon finns med och lyssnar när Andrej berättar hos polisen. Om hon tycker att det finns tillräckligt med bevis kommer hon att gå till domstol.
Britta och Ivan	Britta är socionom och arbetar på BUP. Ivan är psykolog och arbetar på BUP. Deras uppgift är att bedöma hur Andrej mår och vilket stöd han och mamma behöver efter det som hänt. Britta träffar mest mamma och Ivan träffar mest Andrej.

Andrejs väg genom barnahus			
Datum	Händelse	Beskrivning	Informerad av:
15 januari	Anmälan till socialtjänsten	Andrej berättar för mamma att morfar sugit honom på snoppen när de tittat på porrfilm. Mamma ringer till Marja på socialtjänsten som hon och Daniel redan känner.	
15 januari	Anmälan till polisen	Marja från socialtjänsten anmäler till polisen.	
22 januari	Barnförhör hos polisen	Särskilda företrädaren Fredrika hämtar Andrej och Daniel på fritidshemmet. Andrej kommer till barnahus och pratar med polisen Anette. De sitter i ett rum med kamera i, och flera andra vuxna lyssnar på det de säger (Marja, Fredrika, Anneli). Sedan åker Andrej och Daniel tillbaka till fritidshemmet. Mamma har fått reda på att Andrej varit hos polisen. Anette ringer till mamma och berättar att Andrej varit på barnahus. Mamma hämtar på fritidshemmet	
23 januari	Vittnesförhör	Mamma träffar Anette hos polisen.	
25 januari	Förhör av misstänkt, delgivande av brott	Morfar hämtas av polis och träffar Anette i ett polisförhör. Morfar får veta vad Andrej berättat.	
2 februari	Kontakt med BUP	Andrej och mamma kommer tillbaka till barnahus och träffar Britta och Ivan som arbetar på BUP. De kommer att få träffa Britta och Ivan fler gånger och få hjälp med det som hänt.	
18 april	Beslut i åtalsfrågan	Åklagare Anneli beslutar att morfar ska åtalas för våldtäkt mot barn.	
25 juni	Bedömning socialtjänsten	Marja avslutar sin utredning. Hon tycker att det räcker med det stöd som Andrej får från BUP och avslutar utredningen utan insats.	
9 augusti	Rättegång	I rättegången berättar åklagare Anneli om vad Andrej sagt och om de bevis som finns för att morfar utsatt honom för våldtäkt. Filmen som spelades in när han pratade med polisen visas upp. Morfar är där och får svara på frågor. Mamma är där och får svara på frågor. Särskilda företrädaren Fredrika är också med på rättegången.	
23 augusti	Dom	Morfar döms till två års fängelse och Andrej får skadestånd.	

Om någon gör Andrej illa, eller om han behöver hjälp vill de vuxna som träffat henne gärna att han berättar igen.

Mer information finns hos:

Socialtjänsten: kontaktuppgifter

Polisen: kontaktuppgifter

Åklagarmyndigheten: kontaktuppgifter

6. Slutord

Barn som misstänks vara utsatta för brott behöver skydd och stöd, men det får inte innebära att barnet endast uppfattas som ett objekt och utestängs från att vara delaktigt. Omsorgsperspektivet och delaktighetsperspektivet går att kombinera. Information och återkoppling till barnet är en viktig del av delaktighet. Det räcker inte med att myndigheter fattar beslut och agerar, de måste även berätta om det för den det handlar om. Det är inte ett mål i sig att lyssna på barn, det de säger måste beaktas och de måste få veta hur det de säger används, vilka beslut som fattas och varför.

Bristen på rutiner undergräver barnets rätt att bli informerad. Studiens resultat visar behovet av en nationell standard för rutiner, inklusive behovet av att se till att rutinerna följs.

Samverkan i barnahus kan inte i sig lösa brister vad gäller kompetens, arbetssätt eller bemanning hos de samverkande myndigheterna. Sådana brister behöver andra lösningar, men när de uppmärksammas genom samverkan är det ett första steg mot en lösning. Till viss del kan brister också kompenseras, och följdverkningar av dem minska, genom samverkan. De brister vi sett gällande barns delaktighet är inget som uppstått i och med barnahus, vi bedömer snarare att barns delaktighet har stärkts i och med barnahus, men det finns mycket som kan göras för att den ska förstärkas ytterligare.

Det är möjligt att genom förändrade rutiner och metodutveckling förbättra dokumentationen på barnahus, och att på så sätt förbättra barns möjligheter att få information, under tiden de har kontakt med barnahus och i efterhand. Genom att införa en barnahuslogg bedömer vi att barns rätt till delaktighet skulle stärkas betydligt och att samverkan och samordning skulle underlättas. Det finns inga hinder för att omgående starta det förändringsarbetet.

En barnahuslogg bidrar även till att uppfylla ett övergripande mål för barnahus – att respektera, skydda och uppfylla barnets rättigheter genom ett enkelt verktyg för kvalitetskontroll av samverkan och ansvarsutkrävande av dem som är ytterst ansvariga för dessa rättigheter.

Verksamheten i barnahus är på många håll i landet fokuserad på den inledande fasen av utredningarna i samband med polisens barnförhör. En fokusförskjutning från tiden före barnförhöret till tiden efter skulle innebära att löpande information till barnet samt stöd och behandlingsinsatser fick samma omsorg. Även detta kräver samverkan mellan myndigheterna.

Europarådet beskriver principen för ett barnvänligt rättssystem enligt följande: Justice should be children's friend. It should not walk in front of them, as they may not follow. It should not walk behind children, as they should not be burdened with the responsibility to lead. It should just walk beside them and be their friend¹. Citatet beskriver själva kärnan i delaktighet, men antyder också att myndigheter enbart slår följe med barnet under en tid.

Efter den tiden fortsätter barnet på sin väg, förhoppningsvis utrustade med bättre redskap att hantera såväl de erfarenheter de har med sig som nya påfrestningar som kan komma på vägen. Vår förhoppning är att barnahuset kan fungera just så, att slå följe med barnet en tid och så länge det behövs, för att sedan lämna barnet med ny kunskap, en känsla av kontroll och en erfarenhet av att det går att dela även svåra upplevelser och få känna gemenskap.

Det finns en stor utvecklingspotential, men även begränsningar med förslaget om barnahuset som inte går att åtgärda inom ramen för gällande lagstiftning. En fördel med den täta myndighetssamverkan i barnahuset är just att svårigheter och missförhållanden uppmärksammas. Däremot kräver de hinder som handlar om lagstiftning andra åtgärder.

För att fullt ut kunna respektera, skydda och uppfylla våldsutsatta barns rättigheter och föra en barnahuset på barnahuset, krävs översyn av rådande lagstiftning. Dels behöver samverkande parter dela information under hela utredningen samt föra gemensam statistik. Dels behövs det en bestämmelse om att alla barn som misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott utreds på barnahuset.